

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การจัดการน้ำเสียจากบ้านพักอาศัยในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็น การศึกษาในเชิงปริมาณโดยการวิเคราะห์ค่าทางสถิติและเชิงพรรณนโดยการบรรยาย โดยผู้ทำ การศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจในพื้นที่ทำการ ศึกษา ใช้แบบสอบถามและการสังเกต เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 2 กลุ่ม คือ ชนชั้นกลางที่อยู่อาศัย และหรือทำงานประจำอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ และกลุ่มผู้ประกอบการในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 960 คน ผู้ศึกษาดำเนินการ ศึกษาตามระเบียบวิธีการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

แหล่งที่มาของข้อมูล จะแบ่งแหล่งที่มาของข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากภาคสนามโดยตรงจากการ สอบถามโดยมีแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสังเกตจากชนชั้นกลางและผู้ประกอบการ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ เรื่องที่ทำการศึกษา สภาพพื้นที่ จำนวนประชากรของพื้นที่ทำการศึกษา ข้อมูลจากบทความทาง วิชาการ วารสาร อินเทอร์เน็ต รายงานการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา และข้อมูลอื่น ๆ จากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง เช่น จากเทศบาลนครเชียงใหม่ เอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหา สิ่งแวดล้อมในเมืองเชียงใหม่ทั้งที่เสนอโดยตรงต่อเทศบาล ที่เสนอผ่านสาธารณชน การประชุม ทางวิชาการ และที่เสนอผ่านสื่อต่าง ๆ พื้นที่ ชุมชน ย่านที่สำคัญ และหน่วยงานในพื้นที่และพื้นที่ ต่อเนื่องของเมืองเชียงใหม่

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากร

ประชากรที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ คือ ผู้ประกอบการและชนชั้นกลางที่อาศัย และหรือทำงานในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ แบ่งออกเป็น 4 แขวง จำนวน 2 กลุ่ม คือ

1. ชนชั้นกลางที่อาศัย และหรือทำงานประจำในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ตามทะเบียนราษฎร พบว่าในเขตเทศบาลมีประชากรอาศัยอยู่มีจำนวน 119,374 คน (ข้อมูลจากสำนักทะเบียนท้องถิ่น เทศบาลนครเชียงใหม่ "รายงานสถิติจำนวนประชากรเชียงใหม่" ปี 2546) ดังนี้

2. ผู้ประกอบการในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ มีจำนวน 24,957 คน (ข้อมูลจากเทศบาลนครเชียงใหม่ ปี 2544)

3.2.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1. การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชนชั้นกลางที่อาศัย และหรือทำงานประจำในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ชนชั้นกลางในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่มีจำนวน 119,374 คน (สำนักทะเบียนท้องถิ่น เทศบาลนครเชียงใหม่ "รายงานสถิติจำนวนประชากรเชียงใหม่" ปี 2546) จากประชากรเป้าหมาย สามารถนำมาคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane อังโน สโรชา นพคุณ, 2545) ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95 % ยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการประเมินค่าสัดส่วนเกิดขึ้นในระดับ ร้อยละ 5 ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่าง

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ e คือ ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

N คือ ขนาดของประชากรชนชั้นกลาง

n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

$$\begin{aligned}
 \text{จะได้ } e &= 0.05 \\
 N &= 119,374 \text{ คน} \\
 n &= \frac{119,374}{1 + (119,374 (0.05)^2)} \\
 n &= 399
 \end{aligned}$$

จะได้กลุ่มตัวอย่างที่ 399 คน ตามตารางการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเพื่อป้องกันความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลในการตอบแบบสอบถามและไม่ต้องการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมกรณีแบบสอบถามบางชุดเกิดความไม่สมบูรณ์และยกเลิกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ออกไปจากกลุ่มตัวอย่าง จึงมีการเพิ่มกลุ่มตัวอย่างอีก 111 คน เพื่อที่จะได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 120 คน และสามารถยกเลิกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ออกได้โดยไม่กระทบกับกลุ่มตัวอย่าง

2. การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ประกอบการในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ผู้ประกอบการในเขตเมือง มีจำนวน 24,957 คน (รายงานประจำปีเทศบาลนครเชียงใหม่ ประจำปี 2544) และเมื่อพิจารณาจากตารางที่ความเชื่อมั่นที่ 95% ของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) มีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างไว้ที่ 393 คน และเพื่อป้องกันความไม่สมบูรณ์ของแบบสอบถามและไม่ต้องการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ผู้ศึกษาจึงเพิ่มกลุ่มตัวอย่างอีก 111 คน และมีการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 แขวง ๆ ละ 120 คน รวมกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการทั้งสิ้น 480 คน

3.2.3 วิธีการสุ่มตัวอย่าง

การสุ่มตัวอย่างขั้นกลาง แบบมีระบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Cluster and Stratified Systematic Random Sampling) โดยมีขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ตามแขวง 4 แขวง คือ แขวงเมืองราย แขวงกาวิละ แขวงศรีวิชัย และแขวงนครพิงค์ จากนั้นใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเชิงระบบจากบ้านเลขที่ โดยการนำกลุ่มตัวอย่างทั้ง 480 คน มาแบ่งออกเป็น 4 แขวง ๆ ละ 120 คน ด้วยเหตุผลที่ว่าให้ความสำคัญกับสาเหตุของปัญหาเท่า ๆ กันทุกแขวง

ขั้นที่ 2 ทำการสุ่มตัวอย่าง 120 คน โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างมีระบบ (Systematic Sampling) เลือกสุ่มเก็บข้อมูลจากบ้านเลขที่โดยการนำชื่อถนนมาเป็นแนวในการสุ่มตัวอย่าง หลังจากได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามที่ต้องการแล้ว ก็ทำการเก็บตัวอย่างในภาคสนามในการออก

ไปเก็บข้อมูลหากพบว่าบ้านที่ไปเก็บข้อมูลผู้เก็บต้องการเก็บข้อมูลของชนชั้นกลางแต่ปรากฏว่าบ้านหลังที่ไปเก็บข้อมูลไม่ใช่ชนชั้นกลางแต่เป็นผู้ประกอบการก็จะมีการสลับแบบสอบถามเพื่อความเป็นจริงและจะทำการเก็บข้อมูลชนชั้นกลางในบ้านหลังถัดไป

การสุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ เช่นเดียวกับการสุ่มตัวอย่างชนชั้นกลาง และในการออกไปเก็บข้อมูลหากพบว่าบ้านที่ไปเก็บข้อมูลผู้เก็บต้องการเก็บข้อมูลของผู้ประกอบการแต่ปรากฏว่าบ้านหลังที่ไปเก็บข้อมูลเป็นชนชั้นกลางก็จะมีการสลับแบบสอบถามเพื่อความเป็นจริงและจะทำการเก็บข้อมูลผู้ประกอบการในบ้านหลังถัดไปที่ 1 2 และ 3 เพื่อความถูกต้องของข้อมูลมากที่สุด

ตารางที่ 2 รายละเอียดการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามรายชื่อถนนและซอย ของแต่ละแขวง ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

แขวง/ถนน	จำนวนซอย	ผู้ประกอบการ	ชนชั้นกลาง	กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น
เมืองราย		6,269 คน	31,666 คน	
ถนนช้างคลาน	4 ซอย	] 120 คน	] 120 คน	240 คน
ถนนท่าแพ	3 ซอย			
ถนนเจริญประเทศ	3 ซอย			
กาวิละ		5,955 คน	30,857 คน	
ถนนเจริญเมือง	4 ซอย	] 120 คน	] 120 คน	240 คน
ถนนแก้วนครรัฐ	3 ซอย			
ถนนทุ่งโฮเต็ล	3 ซอย			
ศรีวิชัย		6,718 คน	30,866 คน	
ถนนสุเทพ	3 ซอย	] 120 คน	] 120 คน	240 คน
ถนนนิมมานเหมินทร์	4 ซอย			
ถนนห้วยแก้ว	3 ซอย			
นครพิงค์		6,015 คน	25,985 คน	
ถนนช้างเผือก	4 ซอย	] 120 คน	] 120 คน	240 คน
ถนนมูลเมือง	3 ซอย			
ถนนช้างม่วย	3 ซอย			
รวม		24,957 คน	119,374 คน	960 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้แบ่งได้ 3 ประเภท ได้แก่

3.3.1 แบบสอบถาม

แบบสอบถามในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยแบบสอบถามจำนวน 2 ชุด คือ

ชุดที่ 1 แบบสอบถามสำหรับสอบถามคนชั้นกลาง

ชุดที่ 2 แบบสอบถามสำหรับสอบถามผู้ประกอบการ

แบบสอบถามในแต่ละชุดจะแบ่งออกเป็น 8 ตอน คือ

1. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบ
2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้านวัฒนธรรม
3. ความคิดเห็นต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในเมืองเชียงใหม่โดยทั่วไป
4. ปัญหาน้ำเสียจากย่านที่อยู่อาศัย (บ้านพักอาศัย)
5. ปัญหาน้ำเสียจากย่านธุรกิจและอื่นๆ
6. ปัญหาอากาศเป็นพิษ
7. การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน
8. บทบาทของชนชั้นกลางในเมือง

3.3.2 แบบสังเกต

แบบสังเกตปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัยในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยการสังเกตแล้วจดบันทึก และการบันทึกด้วยภาพถ่าย แบบสังเกตที่ใช้ในการศึกษามีทั้งหมด 11 ข้อ ดังนี้

1. ภาพรวมเกี่ยวกับสถานการณ์โดยทั่วไปภายในพื้นที่แขวงเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัย
2. ความรุนแรงของปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัยในพื้นที่ และแนวโน้มในอนาคต
3. ผลกระทบจากปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัยต่อการดำรงชีวิตและต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม อื่นๆ
4. บริเวณที่มีปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัยมีความรุนแรงสูง

5. ระบบการควบคุมและการจัดการน้ำเสียจากบ้านพักอาศัย

6. ระบุปัญหาสำคัญของการควบคุมและจัดการปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัย

และสาเหตุของปัญหา

7. ผู้ที่เกี่ยวข้องหลักกับการควบคุมและจัดการน้ำเสียจากบ้านพักอาศัย

8. กลุ่มคนที่มีส่วนสำคัญในการสร้างปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัย

9. กลุ่มคนที่มีผลกระทบโดยตรงจากปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัย

10. กลุ่มคนที่น่าจะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัย

11. ชนชั้นกลาง (ที่ทำงานและอาศัยอยู่ในพื้นที่ของแขวง) กับการสร้างปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัยการได้รับผลกระทบจากปัญหาและบทบาทที่น่าจะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัย

3.3.3 ประเด็นการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ชื่อเอกสาร

2. เนื้อหาสาระของเอกสารที่เกี่ยวกับ สถานการณ์ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สาเหตุการเกิดปัญหา ผลกระทบของปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา และกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการเกิดปัญหา

3. ข้อเสนอเกี่ยวกับนโยบายมาตรการและกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเมือง

4. นโยบาย มาตรการ และกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเมืองที่ได้ดำเนินการไปแล้วและผลในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

5. ข้อสังเกตอื่น ๆ ในการจัดการประเด็น พื้นที่ และในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในเมือง

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บและรวบรวมข้อมูล (Data Collection) เป็นกระบวนการที่จะได้ข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ โดยข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ประกอบด้วยข้อมูลที่มาจากข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลโดยวิธีการตอบแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และจากการสังเกตการณ์และวิธีการที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลจะกำหนดให้เหมาะสมกับธรรมชาติของแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

1. ขอความร่วมมือ และขอการอำนวยความสะดวกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับหัวข้อการค้นคว้าอิสระเพื่อคัดลอกขอยืมเอกสารรายงานมาใช้ ประโยชน์ ในหัวข้อการค้นคว้าอิสระนี้

2. แบบสอบถาม ผู้จัดทำ จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามจาก สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในการเก็บ ข้อมูล แบ่งกลุ่มผู้เก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 4 ทีม เพื่อรับผิดชอบในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแต่ละแขวงโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลมีการแจกจ่ายและรวบรวมแบบสอบถามที่ใช้กับชนชั้นกลาง จำนวน 480 ชุด และผู้ประกอบการจำนวน 480 ชุด โดยแบ่งออกเป็น 4 แขวง ดังนี้ แขวงเมืองราย แขวงกาวิละ แขวงศรีวิชัย และแขวงนครพิงค์

3. การใช้แบบสังเกตและแบบสนทนากลุ่มในประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมด้านน้ำเสีย จากบ้านพักอาศัยจำนวน 4 แขวง ในประเด็นสถานการณ์ของปัญหา สาเหตุการเกิดปัญหา ผลกระทบจากปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ยังมีประเด็นอื่น ๆ ตามจากแบบสังเกต

3.5 การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 การตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการวิจัยครั้งนี้จะนำมาตรวจสอบและวิเคราะห์ตาม ลักษณะของข้อมูลและแหล่งที่มาของข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลจากเอกสารรายงานที่เกี่ยวข้อง จะนำมาวิเคราะห์ดูเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการสาระของเอกสารรายงานยังมีความเป็นปัจจุบันและใช้ได้

2. ข้อมูลจากแบบสอบถาม จะนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของแบบสอบถามแต่ละฉบับจากนั้นจะบันทึกข้อมูลและให้รหัสข้อมูลและวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป (SPSS For Window) เพื่อแจกแจงนับคำนวณค่าและการวิเคราะห์โยงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล เพื่อตอบคำถามการวิจัยต่อไป

3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษานำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ มาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล และนำมาจัดระเบียบข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลมาบันทึกลงแผ่นบันทึกข้อมูลและทำการวิเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS/PC โดย

1. การใช้วิธีการทางสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) คือ การหาค่าร้อยละ (Percentage)

2. การใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-square, χ^2 -test) เพื่อหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างภูมิฐานะเดิมและลักษณะงานประจำ ของชนชั้นกลางและผู้ประกอบการในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่กับความคิดเห็นต่อการจัดการปัญหาน้ำเสียจากบ้านพักอาศัยในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง

ส่วนในประเด็นการวิเคราะห์เอกสารนั้น ผู้ศึกษานำข้อมูลมาจัดกลุ่มและเชื่อมโยงความหมายเข้ากับประเด็นคำถาม